САҤА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 85 (7314) ● 1992 сыл. От ыйын 16 күнэ. Чэппиэр ● Сыаната 80 харчы

Үлэни ким хайдах саҕалаата?

ОТТООҺУҤҤА БАЛАҺЫАННЬА УУСТУК

Оттооһун курдук тыын суолталаах хампаанньаны саҕалааһын кэккэ тэрээһиннээх боппуруостары эрэйэр. Олортон ордук боччумнаахтара үп-харчы эргиирэ уустугуруута буолла. Хаһаайыстыбалар кулуун тутар ыйтан үлэһиттэрин хамнаһын төлүү иликтэр. Миэстэҕэ маҕаһыын испииһэгинэн бородуукта атыылаһаллар. Көһөн оттооччуларга харчы суох. Быйылгы техника кээмэтэ хойутаабытын сэргэ аны ону атыылаһарга утары уунар уу харчы суох. Миэстэҕэ үүнүүлээх сир кыра. Уматык-оҕунуох матырыйаалларыгар да балаһыанньа үкчү итинник. Онон оттооһун хааччыллыы ортунан эргиччи уустук быһыыга-майгыга саҕаланна. Балаһыанньаны ким хайдах быһаарда?

А. В. ЕФРЕМОВ, Болтоҥо нэһилиэгин баһылыга, совхоз директора:

— Аасыт ортугар улаханнык кэһэн оттообут этибит. Бэрт буоллар Амма үнүөр тахсарбыт. Быйыл балаһыанньа букатын ыараата. Куолуйаҕа Лаабычах төрдүн көрдөрө дьону ыыттыбыт. Миэстэ аһына кыайбата бу ардахтарга да кээммэт. Күөх кырыстааҕа өнүйүө. Сир-уот итинник. Ол үрдүнэн миэстэҕэ оттоон диибит. Былааннаах от иһин мөккүһүөхпүт. Ол чуолкай. Оттон үлэни адьас аһаҕас кэриэтэ саҕалаатыбыт. Эргэ-урба оксордорунан барбыт иһин, муннар адьас суох. Тыа хаһаайыстыбатын управлениета «Урал» автомашина биэрэргэ эрэннэрбитин толуур кыах суох. Билигин сыл саҕаланыаҕыттан 3,5 мөл. солк. үлэһиттэр хамнастарын төлөөбөккө кэллибит. Бу нэс ый ахсын эбиллэн иһэр. Кэлинтэ букатын дуона суох. Ол эрэ буолуо дуо? Аны комбикорм, уматык, атын да быстах оросхуоттар иһин аахсыыбытыгар кырата 3 мөл. солк. наада.

Ханныгын да иһин, дьону, звенолары оттуур миэстэлэригэр түргэнник тиэрдэр наада. Аасыт ортугар вертолетунан бырааппыт. Горнай. Кэбээйи энэр да оннуга суох табыллыбат. Балаһыанньа уустугунан республика правительствота техника ортунан киирээн көтүтүөн наада. Биир сырыы отогорон вертолет сыанатын төлөбүн көтүгэрэ тоҕо табыллыбат буолуой? Саҥа барыта сокун курдугун иһин, урут обком бюрота көһөн тахсан мунньахтыыра, республика көмөтө да улахан этэ. Ону барытын туора сотор, кыһалҕалааҕы кыһарыйар бэрдэ суох. Балаһыанньа өссө түгүнан эргийэрэ биллибэт. Үрэххэ оттуохтаахпыт диэн звено тэрийдибит. Икки ыйдаах нуорма ардах түстэ дэһэбит. Ол да иэдээх. Үс сыллааҕыта үс звенону тэрийэн ыыппыппыт үрэх үүтэ өрө көтөҕүллэн тоннубуттара. Үрэх быһыыта таһаата үс хонугунан улаһыйар. Оттообуккун уһуннардаҕына да көҥүлээ. Маныык уктаах дьылга-уокка вертолет эрэ быһаҕа. Эмиэ аҕыйах сыллааҕыта Ат Үрэҕэ уу буолтугар Кэбээйигэ сурах хоту баран, эмиэ уунан көрбүт сиргэ тиийбиппит. Ыксаан дьону Куудукка түһэрбиппит. Кыһын тэлэйиитигэр республика көмөлөспүтэ. Быйыл да оннук көмө наада. Оттон бэйэттэн тутулуктааҕы үлэлиир уорүйэх дьоммут. Чуралгылар хатымал саҕалыыр, хааһыттан булар опыттаахпыт.

С. П. МАКАРОВ, Сылаан нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга:

— Реформа барарынан бары экономическай сыһыаннар, сибээстэр тордуттан уларыйдылар. Билигин соҕотох Сылаан нэһилиэгэр 40-ча саҥа хаһаайыстыбалар, атын тэриллиилэр баар буоллулар. Бу оттооһун хампаанньатыгар ол хайдах да сабыдыаллыыра биллибэт. Аҕардас олору түмэн кииһэтэр да уустук.

Бу күннэргэ Намынан, Покровскайынан Уус-Таатттан сир көрдөһөбүт. Бэйэм Амма үнүөр сирдэри көрүтэлээтим. Онон куолубутунан умнаһыт оруолугар сылдьабыт. Арай ол: «Эйиэхэ үлэлээн биэриэхпит, эн бэрсиэҥ» диэн киниэхэ солбулунна. Техниканы буллуннуу үп-харчы суох диэн балаһыанньа уларыйа турар. Эргиччи итинник. Амма үнүөрүгэр үрэхтэри хаһаайыстыбаларга сыһыардылар. Ол да халбархай соҕус буолла. 20-ча сыллааҕыттан оттоон 40-ча тоннаттан ордугу ылбат сирдэрбит бааллар. 60-ча тонна оту калээр Хат Үрэҕэр хас хаһаайыстыба түсүһэн төһөнү ылыай? 200 тоннаны оттуур Оһуун үрэҕиттэн быйыл икки от кэлиэ. Уопсайынан, Амма үнүөрүгү үрэхтэр да биллиэллэр. Бары онтон сирдэнэр буоллахха улаханнык кыарыыһы. Аны үһүн болдьоххо сыһыарыы арааспах. Мөлтөх түбэспит хаһаайыстыба кочоото буолсу. Онон быйыл сири-уоту өссө тоҕул тэхтэрүйэн көрүөххэ, үөрэтиэххэ. Ол кэнниттэн олохтоохтук быһаарыахха, эбит. Билигин бэриллибит сири оттууругар эрэ тиийэбит.

Улахан хампаанньаны саҕалаабыт эрээри, хамнас да аахсыбат үлэһиттэр туох настроениелаах кыттыахтарай? Миэстэҕэ паникалааһын тахсыах чинчилээх. Тэрийэр дьоҥҥо салалтаҕа эрэл да бүтүөх курдук быһыыта-майгыта. Бу хаһан да баар суол эрээри, онтон тэмнээтэ суох. Килиэп суох, аахсар харчы да суох. Сылаан курдук үбэ-аһа суох саҥа тэриллиилэр баарбыт. Нэһилиэк атын сирэ баран кыаҕын да иллэрдэ. Аҕардас Амма үнүөр барыыга ииспиттэрэр балаһыанньалаах. Итини аахсан туран былааннаах от 40-ча бырыһаанын оттуур кыахтаах. Билигин түөрт нэһилиэк 5—6 звенону Амма үнүөр ыытар. Онуоха үнүөр түөрааһыныгар оннуга бэрэбиэскэ киһи хамнастаан туруорар хайдах да наада. Итинник бэйэ кыаллар ортун быһаарар сатыахха. Быһата, реформаны ыытыахха диэн буолар эрээри, иҥиннэс албах. Онон бытаарыы, онтон сиэрдээх хас хардыы ахсын тутулук улахан.

РЕДАКЦИЯТТАН: Көстөрүн курдук, оттооһун аһара уустук быһыыга-майгыга саҕаланна. Үгүс боппуруостар тыытыллыбакка оннуларыгар хааллылар. Маннык түс бэйэттэн тутулуктааҕа да, аахсар буолаххына, аҕыйах. Ити харчы суоҕар, техника ыраабытыгар оттуут тугун буруйай? Ол эрэн реформа ыытыллаах да буоллар оннуттан сыҕарыйдаҕа. Кылаабынай эрэл бэйэни бэйэ хаһаайыннааһыннытыгар сытар. Дьэ бу ортугэн эппиэтинэстээх [illegible] кыһын. Чуолаан, оттооһуну этэр буоллахха, булугас-талыгас буолуу, баар күүһү хаалларбакка хомуйуу быһаарыаҕа.

Кэмэйдиир системалар Нижегородскайдааҕы научнай-чинчийэр институттара «Газпром» государственнай концерн сорудаҕынан газопроводтар магистральнай объектарын хонтуруоллуур уонна салайар автоматическай технологияларын оҥордо. Олор туһаныллыылара олус судургулар уонна эрэллээхтэр. Коми республикатыгар Вуктыльскайдааҕы итиэнэ Красногорскайдааҕы линейнай-производственнай управлениеҕа магистральнай газопроводтарынан салайыы автоматическай системаларын туһаныы улахан кыһыын биэрдэ. Саҥа автоматическай технологияны үлэлээччилэр научнай-чинчийэр институт үлэһиттэригэр махталлаллар.

СНИМОККА: институт телемеханика отделын начальнига А. Андреев уонна сүрүннүүр инженер (инники күөҥҥэ) С. Жаров.

Н. Мошков фотота.
(Казтаг—ССТА).

Мэччирэҥ — эмис эт, өлгөм үүт туоната

КЫАҔЫ ТАБА ТАЙАННАХХА

Үүт-аһы ыларга күүтүүлээх ыйдар үүннүлэр. «Мугудай» сылгы заводугар бу мэччирэҥҥэ эрэлэ улахан. Ханныгын да иһин күөххэ үктэммит аата күөххэ үктэммит буолуо.

Туох-ханнык иннинэ, сыл саҕаланыаҕыттан үүтү нэс атыытын — 50-ча тоннаны ситиһиинэрэр сорук турар. Хойутаан да буоллар, олус кыараҕас мэччирэннээх Лыбыытах ферматыттан уратылар, бары ынаҕы үстэ ыаһыҥҥа киирдилэр. Миэстэлэргэ комбикорм саппааһа тиэрдиллибитэ. Онон эбии аһылык өгөһүллэр. Ол эрээри ону сиэтии кэдьүүһэ кыра. Хаһан да КВ оһохтор үлэлээбэттэр, бурдугу ууга буллуйарынан мунурданаллар. Мэччирэҥ бу ардахтартан эбиллибитин иһин, кыараҕас. Буллуннаах сайылыга аһыыһаҕа быдьаата. Арай быйыл саҥа үлэҕэ бэриллибит Төлөй отделениетыгар Өтөх Алааһа уонна үрэх ааҥар дэх Хаптайыны сайылыктара үүнүүлэрэ куһаҕана суох. Ол да буоллар кэмэлиилларин хобдоҕа букатын аныан сытар. Чаабынайдар оттуллар. Онон кэлэр өртүгэр күрүө-хаһаа быһыттаан букатын кыаһыыр чинчилээх.

Бары фермаларга биирдии-иккилии бөстүүк баар. Өскүөлэ оҕолоро да суох буолбаттахтар. Ыанньыксыттар уопускаҕа барыталлара быйыл да кииниллэрэ суох буолбатыбыт. Ону таһынан өссө студеннар этэрээттэрин туһанан солбуйка киллэрдибит. Балар дуогабарынан үлэлииллэр. Якутскайдааҕы Госуниверситеттан Төлөйгө түөрт, тыа хаһаайыстыбатын техникумуттан совхоз икки отделениетыгар алыс студент ыанньыксыттаан эрэллэр. Итинэн солбук ыанньыксыттар эмиэ таһаарыллар кыахтанныбыт. Ыанньыксыттары өрөтөрсыаннаатар усулуобуйа баар.

Сайылык фермаларын аһылык бородууктатын-дарыттан хааччыйыы кыах иһинэн өгөһүллэр. Холобур, арыы уонна эт толору бэриллиннэ. Атын бородууктаттарыгар сөпкө хааччыйар Килиэпкэ да тиийимиэрэбит. Быһата, бу ортугэ сүөсүһүттэргэ улахан туораида суох.

Ньирэйгэ — саҥа хорууххэ болҕомто уурулар. Бу салааҕа бары нэриэтэ опыттаах дьон үлэлииллэр. Олор куоласорон солбуйуу суох. Онон көрүү төрөһүтүү эрэллээх илиилэргэ баар.

Ити кэмҥэ сорох тэрээһин ситэрэн үүтү приемкэ ирдиибэт. Эт сыл агардааҕы былаана госзаказка туолла. Үүккэ да сыллааҕы графика балаҕан-алтынны ыйдарга киирдэрбит диибит. Ол эрээри Төлөй отделениета ыанньыта 40-ча төбөнөн былырыыҥҥытын аҕылаата. Үүт иһин охсуһууга мөлтөөһүн да баар. Уопсайынан, бары көрдөрүүнэргэ көрдөрүү таҥыыры барыта бөһнэтэннэ. Билигин күҥҥэ 1,5 тонна үүт ыанар. Былырыын бу кэмҥэ 2 тоннаттан тахсара. Үүккэ совхоз атыыта эмиэ кинилэртэн сибээстээннэ. Манна ынаҕы сиэмэлээһин эмиэ хойутатыллыына. Онон бу отделение өрүттэр эрэ түбэлтэлэригэр совхоз уопсай үлэтэ ситиһиилэнэр кыахтаах. Онуоха дьаһаллар ылыллаллар. Отделение салалтата уларыйда, саҥа дьон кэллилэр. Холобур, бирэгэдьиирдэммэт Н. Е. Максимов диэн бастыҥ үлэлээх сылгыһыппыт туруорулунна. Саҥа сельсовет структурата баар буолла. Онон тэрээһиннэ хамсатыылаах саҥа хардыылары кэтэһэбит.

Оттон Мугудай отделениетыгар үлэ-хамнас балачча түпсүбүтүнэн сыаналыыбыт. Манна нэһилиэнньэттэн ордорунар үүтү тутууга да тэрээһиннээхтэр. Бу аасыт бэс ыйыгар 8 тонна үүт туттарыллынна. Оттон төлөйдөр никис цистерна булбакка, үүтү хомуйа иликтэр. Дьиэ чааһынай сектор үүтэ эбистэгинэ эрэ сыллааҕы 679 тонна госзаказ үүтэ туолар кыахтаах. Бэйэбэ баар маннык биллэр ис кыаҕы бу сайыҥҥы ыйдарга эмиэ көрүллүөх баара. Кылаабынайа, мэччирэҥтэн хайа да ортугар үүт-ас эбиллэрин сүтэрбэт туһугар үлэлиэххэ. Общественнай сүөһүттэн ылыллар бородууксуйа буорту буолуута таһаарыллан турар. Аҕардас электроуот барыытыттан бэс ыйыгар 3,5 тонна үүтү астаабакка ньирэйгэ иһэрдибит. Оттон арыы сыаҕар аварийнай дизель үлэлэтиллибэт. Бу аҕыйах хонуктааҕыта диэри итинник сүтүк тахса турар. Ити өссө кэстэн турар суол. Аны ынах кытарааҕыныттан сүтүгү эээр буол. Дьэ, итинник тарбах быһыныыны, харах далыттан мүлчү туттарар кыра-улахан иһиот тахсыыта тохтообот. Күһүҥҥү ортугар ынаҕы уолларбат туһугар үлэ барыахтаах. Онуоха мэччирэҥи таба туһанар, эбии аһылыгы бэлэмэ сиэтэр, ынаҕы режиминэн ыыр быһаарыылаах буолуо.

Түмүктээн эттэххэ, бу ас-үөл кырыымчык, сыаната үрдүү турар кэмигэр сөччөнөн сүөһүттэн бородууксуйаны ылыыга үлэ күүһүрүөхтээх. Ото, аһылыга суох кыстык курдук буолуо дуо, сайыҥҥы ыйдар, чэпчэки сыананан бородууксуйаны ылыыга, ордук табыгастаахтар.

Т. МАЛЫШЕВА,
совхоз кылаабынай зоотехнига.

Социальнай көмүскэллээх буолуу

ДЬИЭҔЭ ТИИЙЭН КӨМӨЛӨҺӨЛЛӨР

Күннээҕи түгэҥ та, баардарга, бородуукталарга, коммунальнай өҥөлөр иннн төлөбүргэ сыана бөҕө барыыта үлэлээбит пенсионердарга, инбэлииттэргэ, элбэх оҕолоох ыалларга, кыамматтарга ыарахан усулуобуйаны үөскэттэ. Оттон оройуон да тураара ыараабыт, көрөрпүтэр киһитэ суох кырдьаҕас, ыарыһах дьоҥҥо бу кэм өссө ыардык таайана. Кинилэр олохторун чэпчэтэр туһуттан 1992 сыллааҕыха киирэн баран оройуоҥҥа социальнай көмөнү дьиэҕэ оҥорор бөлөх тэриллибитэ. Старшайынан Е. П. Борисова анаммыта.

—Елизавета Петровна, эһиги бөлөххүт сүрүн сыал-соруга, үлэтин хабааҕатын кытта ааҕааччылары билиһиннэр эрэ.

—Сибилигин бу биир киһибититтэр суһал көмөнү ыҥыран кэллим. Соҕотох олорор кырдьаҕастар, инбэлииттэр көмөҕө олус наадыйаллар. Холобур, ити ыалдьан сытан ол-бу буолан хааллын. Эбэтэр атаҕынан кыайан хаамыат киһи ыйаҕас тымныыга киллэрбин, аһын да кыайан ыһыар кыаҕа суох. Биһиги көрөр дьоммут үгэс курдук, доруобуйаларын туруга мөлтөх, онон медицинскэй көмөҕө, эмкэ-томҥо наадыйаллар. Ону аптекаттан аҕалыы эмиэ биһиги үлэбит. Быһата, дьиэҕэ быһаччы тиийэн бары көмөнү оҥоробут. Ииниһиэн, кинилэр кыһалҕаларын чэпчэтэргэ туһааннаах органнарга туруорсабыт. Холобур, билигин чэпчэки сыаналаах таҥаска туруорсабыт. Көрөр дьоммутугар биирдии бэйэлэригэр 5-тии тыһ. солк. ылан маҕаһыыннарга көһөрдүбүт. Онон бородуукталарын атыылаһыахтара. Сыл үһүс кварталыгар эмиэ туруорсуохпут.

—Социальнай үлэһиттэр хаһыаҕытый, хэйиилэнэргэ бааллар дуо?

—Оройуон үрдүнэн барыта 33-пут. Оройуон киинигэр 13, Кытааннахха 5, Диринньэ 11 уонна Мындаҕаайыга 4 киһи үлэлииллэр. Хас биирдии бөлөх старшайдаах. Көрөр дьонноругар нэдиэлэҕэ биирдэ хайаан да сылдьаллар. Онтон атыннан бэйэлэрэ сөбүлэһэллэр. Бастаан утаа эдэр кыргыттар үлэлии сылдьыбыттара да, табыллыбатахтара. Биһиги көрөр дьоммут үгэс курдук кырдьаҕастар, ханнык эрэ өртүнэн олохтон оҕсуулаабыт дьон. Онон психологиялара уустук, уратылыы сыһыаны эрэйэр. Онон кэлин олоҕу билэр, дьоҥҥо сыһыаны табан булар дьонноору буллубут.

—Үчүгэй, үтүө дьыаланы оҥорор эбиккит. Ол эрээри күн ахсын уочарахха туруох диэтэххэ ыарахан буолбатах дуо? Чэ холобур, Чурапчыга харааба уочаратынан биллэр үрүҥ аска да буоллун.

—Биһиги дастабырыаннаа быһыытынан быһа атыылаһыахтаахпыт. Ити билигин соргор кыайан тутуһуллубат. Маҕаһыыннарга биһиги дьоммут аатыгар көһөрүллүбүт харчынан атыылаһарга эмиэ дастабырыаныанан эрэйдибит. Онон маҕаһыыннар үлэһиттэрэ эйиилиэнэ да өйдүөн сөп этэ. Биһиги уочаракка турар кыаҕа суох дьоҥҥо аһылыктарын ылабыт эбит.

——Билигин төһө киһини көрөҕүт? Кыһалҕалаах киһи ити испииһэккэ хайдах киирэр?

—Оройуон үрдүнэн билигин 35 киһи баар. Испииһэни сельскэй Совет оҥорор. Кини депутаттарыгар кимнэ хайдах олохтооҕун, кыһалҕалааҕын билэр. Онон ким социальнай көмөҕө наадыйар депутаттарын кытта кэпсэтэн этиэн наада.

—Елизавета Петровна кэпсээнин иһин баһыыба.

Кэпсэтиитэ
М. НИКОЛАЕВА.

АҺАБАС СУРУК

Бэс ыйын 12 күнүгэр оройуоннааҕы слету ыытан оҕо тэрилтэлэрин уонна түмсүүлэрин союһун тэрийдибит. Киин оҕолору, обургу саастаахтары уонна улахан дьону түмэр. Союзка баҕалаахтар эрэ киирэллэр, тэрилтэ бэйэтин бэйэтэ салайынар, общественнай тэрүккэ олоҕуран үлэлиир.

Сүрүн сыалбытынан сорунпутунан хас биирдии оҕо дьоҕурун, талаанын сайыннарарбытыгар, олоххо үтүө суолу тутуһарбытыгар, оройуоммутугар, республикабытыгар туһалаах киһи буола үүнүүтүгэр көмөлөһүү буолар.

Ити иһиттэххэ судургу курдук эрээри, уустук уонна улахан суоттаалах сорук. Ситиһэрбитигэр биһиэхэ улахан дьон, ааҕа саастаахтар сүбэлэрэ, өйө-булэрэ наада. Итиниэхэ маҥнайгы саҕалааһыны оҥорбут предприятиелэргэ, түмсүүлэргэ махтанабыт. Ол курдук, Василий Николаевич Филиппов начальниктаах «Агроснаб» предприятие, Андрей Дмитриевич Кузьмин председателлээх райпо коллективтара, ветераннары түмэр «Бэйбэрикээн» түмсүү чилиэннэрэ биһиэхэ улаханнык көмөлөстүлэр.

Республикаҕа үлэлиир оҕо тэрилтэлэрин уонна түмсүүлэрин союһун устаабыгар сөп түбэһиннэрэн, биһиги үлэлиир, түмсэр киммитинэн оҕо айар дьиэтэ буолуохтаах. Ол дьиэбит материальнай-техническэй базата мөлтөх. Араас дьаһаллары ыытарбытыгар, кыһалҕалаах табаарыстарбытыгар көмөлөһөрбүтүгэр, үчүгэйи көҕүлүүрбүтүгэр үп-харчы, транспорт боппуруоһа мэлдьи ыарахан.

Итини барытын этэн туран, оройуон бары тэрилтэлэрин, предприятиелэрин үлэһит коллективтарыттан, оройуоҥҥа үлэлиир общественнай тэрилтэлэртэн, араас түмсүүлэртэн, биирдиилээн дьонтон оройуоҥҥа саҥа тэриллибит оҕо тэрилтэлэрин уонна түмсүүлэрин союһа сүһүөҕэр туруутугар көмөлөһүҥ диэн көрдөһөбүт. Биһиги республикатааҕы союзка киирэн атын биир саастыылаахтарбытыттан хаалсыбат курдук үлэлиэхпит диэн эрэнэрбит.

Оройуоннааҕы оҕо тэрилтэлэрин союһун бастакы слетун кыттыылаахтара.

Өбүгэ үгэстэрэ

УСТЭ КӨҺӨЛЛӨРӨ

Биһиги төрүттэрбит — сахалар сылга үстэ көһөллөрө. Олор хас биирдиилэрэ бэйэтэ туспа сыал-соруктаах.

Маҥнайгы көһүү — сайылыкка тахсыы. Бу көһүү дьыл саамай кэрэ кэмигэр айылҕа айгыр силиэ тагаһын кэтэн турар, чыычаах чуопчаарар кэмигэр, барар. Ыһыах мэҥирээһининэн, атыыр оҕус айаатааһынынан, түптэ буруотунан доҕуһуоллаһар. Сайылыкка көһүү хас биирдии саха ыалыгар күүтүүлээх, үөрүүлээх кэм. Сайылык бараҕан үрдүттэн үүт үрүмэ уллар, аппыттан ырыы салаамат аллар, кырыыһыттан кымыс кыыннар.

Иккис көһүү — өтөргө тахсыы. Алаастар өттөрө мастара хомуллар, хаһымал сүмэһиниэх кэнчэрин төлгөнэр, солооһуҥҥа бурдук саһарчы буһар, хара тыа эгэлгэ айа ситэр. Дьэ маннык кэмҥэ саха ыала өтөргө көһөн балаҕаныгар иһэ алаадьы сытынан туолар.

Үһүс көһүү — кыстыкка кэлии. Тар хаһаанын ита бүтэн, от үлэтэ түмүктэнэн, кыстык мас бэлэмнэнэн, сүөһү-ас уотуллан кыһаанныах кыһыны көрсөргө бэлэмнэнии үлэтэ үгэннээн барар.

Кыстыкка алаас чуҥкуйбат — аттаах, сатыы тиһиги быспат. Үс атахтаах остуол тула олорон хоһуу үүттээх чэйи иһэн, чохооноох лэппиэскэни сии-сии орто дойду соцунун уу сүүрүгүн курдук уһуннаралар. Кыһыны алаас ыалын оһоҕун көмүс кыыма үрдүк халлааҥҥа харбаһар. Кыстык балаҕан иһигэр үлэ үгэннээн барар — ким бурдук тардар, ким тириини имитэр, ким түү өрөр, ким илим баайар, араас үлэ тэрилин оҥорор. Оҕолор хабылык хабаллар, тылах ыныахта рынан оонньуулар. Быһата, кыстык балаҕан чуҥкуйбат.

Ити курдук өбүгэбит тыыныт уһаталары, олоҕун илгэтин туһаараары, сиртэн сиргэ көһөрө, илиитин үлэттэн арааарбакка түбүгүрэрэ.

В. ЛЫТКИН.

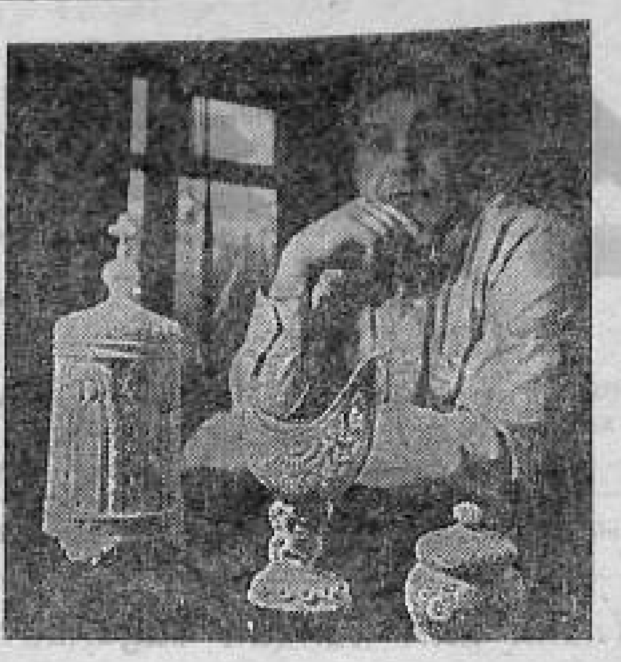

Архангельскай уобалас. Холмогорга муостан кыһан оҥоруу маастардара ордоовуттэн ааттыраллар. Кинилэр хоруопкалары, кубиктары, араас вазалары олус уустуктан оһуу-даан бичиктээн оҥороллор. Холмогордааҕы уҥуохтан кыһан оҥоруу фабрикатыгар өбүгэлэрин ити үтүө кэннээх үгэстэрин үчүгэйдик байылаабыт улахан маастардар үлэлииллэр. Ломоносов аатынан салгыылаах үлэлиир бары маастардар олохтоох художественнай училищеҕа анаан үөрэҕэ бараллар.

Снимокка: Холмогордааҕы промысел биир сүрүннүүр маастара Геннадий Осипов.

В. Матыцин фотота.
(ИТАР—ССТА).

Үчүгэй дьон туһунан кэпсиибит

ҮЛЭҔЭ БЭРИНИИ

Оройуоҥҥа бэйэлэрин идэлэрин дьоһуннук баһылаабыт дьоннор, хаһан да курдук аҕыйаҕа суохтар. Олор истэригэр бу кэтэн сэдэх да идэлээхтэр бааллар. Кинилэртэн биирдэстэринэн И. И. Бурцевы ааттыахха сөп.

Биһиги киносеппит дирекциятыгар кинонэни уларсан көрдөрөр кинопрокат Мэҥэ-Хаҥаластааҕы отделениетын үлэһитэ Иннокентий Иванович дьарыга — ити кэлбит кинолентаалар алдьаммакка кэһэммэккэ, сүтэриллибэккэ-оһоруллубакка туһаныллыыларын хонтуруоллааһын, кинилэр туруктарын кэмигэр көрөн, истэн, куурбут-хаппыт өрүтүн сиигирдэн, алдьаммыттарын абырахтааһын. Быһата, малтаччы эйдэбүлүнэн, — кинолентаалар сөптөөхтүк туһаныллыыларын олохтуур, маныаха буруйу таһаараачылары ыстарааптаа, төлөбүргэ тиийэ тардар кыраҕы государственнай инспектор, уопсай баайы дуолу араҥаччылыыр, харыстыыр, киинэ үйэтин уһатар көмүс илиилээх, мындыр маастар, киинэ «эмчитэ, враһа-доктора».

Оройуоммут уонна малтыы Таатта уонунан ааҕыллар киноустановкаларыгар, кинотеатрдарыгар быыстала суох, күн ахсын төһөлөөх киинэ көрдөрүллүүлэ, көрдөрүллэрий. Олору хас биирдиилэрин хос-хос хастыыта да сыыйтаран илиитин сүрэҕинэн, илиитин имиэнэ биһэн-чиичилээн алдьаммыттарын булан абырахтааһын далалаах элбэх уонна бычыык үлэ буолуой. Ону өйдүүргэ ол төһөтүн кээмэйдииргэ холонуоҕуҥ.

Оттон киинэ үйэтин уһатыы төһөлөөх барсы киллэрэрин, көрөөччүлэргэ үөрүүтү, дуоһуйууну аҕаларын ааҕан сиппэккин.

Киин күҥҥэ 10 киинэни бэрэбиэркэлиир. Оттон биир киинэ лиэнтэтэ ортотунан 3 километр уһуннаах буолар. Ол аата күҥҥэ 30 километрдаах лиэнтэни көрөр. Ыйга 720, сылга тоҕус тыһыынчаҕа чугаһыыр километрдаах лиэнтэни бэрийэр. Дьэ бачча үлэни Иннокентий Иванович идэтин дьоһуннук баһылаан, сүрэҕин ууран биризмэни аахсыбакка, күнү-түүнү араарбакка туруордаахтык үлэлээн, үлэҕэ үрдүк дьиссипилиинэтинэн кыайа тутан кэллэ. Инньэ эттэххэ дөбөҥ 22 сыл устата.

И. И. Бурцев бу күннэргэ 50 сааһын туолар эбит буоллаҕына, онтон 30 сылын, эбэтэр олоҕун бүтүннүү киинэ үлэтигэр анаата. Кини үлэтин киинискэтин көрдөххүнэ, аҕыйах тыллаах: идэ ылан аҕыс сыл киномеханиктээбит, онтон — бу үлэтэ.

Бэриниилээх, үтүө суобастаах үлэ үтүө түмүктээх, хардалаах-төлөбүрдээх буолар. Иннокентий Ивановичка уон сыллааҕыта ССРС кинематографиятын туйгунун аата иҥэриллибитэ. «Саха сирин киинэтин ветерана» аатыгынан, «Үлэ ветерана» мэдэлынан наҕараадаламмыта, коммунистическай үлэ ударнига ычыгат настаабыга буолбута. Туһааннаах системаҕа үлэлээбит эрэ киһи туттуох атын да наҕараадалара — ССРС Министрдэрин Советын Кинематографияҕа Государственнай Комитетын уонна культура үлэһиттэрин профсоюһун Киин Комитетын, республика Кинофикацияҕа Госкомитетын уонна культура үлэһиттэрин профсоюһун обкомун, киинэ прокат республикатааҕы хонтуоратын, Мэҥэ-Хаҥаластааҕы отделениетын, оройуон киносеть дирекциятын Бочуоттунай грамоталара, махтал суруктара — элбэхтэр. Үтүө үлэһит аата тэрилтэтин Бочуотун Дуоскатыттан түспэт. Ол, биллэн турар, лиҥардас туспаах үлэҕэ эрэ ааттыбыы кестүүтэ буолбатах. Тэрилтэ бэйэтин чилиэнин, үлэһитин кыһаҕар да үчүгэйдии билэр, туох баарынан кырдьыктаахтык сыаналыыр буолуохтааҕа сэрэйиллэр. Хас субуотунньук, общественнай үлэ киниттэн суох барбаттар.

Иннокентий Иванович таах Дьиэ кэргэнинэн киинэ үлэһиттэрэ. Олоҕун доҕоро Ирина Константиновна киномеханигынан үлэлээбитэ 20-с сыла. Кинилэр дьоллорун холбообуттара быйыл үйэ чиэппэрин туолла.

Үчүгэй тардыылаах дьиэ, биттии, Бурцевтар, алҕаабыт курдук, икки уол, икки кыыс оҕону төрөтөн улаатыннардылар, үлэһит ыал оҥортоотулар. Уолаттара Иван, Николай — нэ дьыала отделын сотрудниктара, улахан кыыстара Марфа тыа хаһаайыстыбатын специалиһа буолуоҕа, кыралара Мария — культура үлэһитэ. Эһэлээх эбэ күннэрин бастакы сиэннэрэ Кеша, өстүбэһи, эмиэ Иннокентий Иванович таһаарар.

Чурапчы сэлиэнньэтин биир сис, үтүө-мааны ыаллара Бурцевтар итиннык ньир-бааччы, дьоллоохтук-сорсуллаахтык олороллор. Дьиэлэрин иһэ эрэ буолбакка, уһаайбалара эмиэ толору: автомобиль, мотоцикл, оҕуруот, теплица, ынах, сылгы, сибиинньэ, куурусса, бал хаас, куруолук, төһө эмэ. Өссө Иннокентий Иванович, куустаах саабытын ааҕан, сонордьут бэрдэ, булчуттар уонна балыксыттар алын сүһүөх тэрилтэлэрин салайааччыта буоллубат председателэ. Бу элиэкэ барытыгар кини мааны майгытын, конеччүн сиэрдээҕин, дьонно-сэргэҕэ аламай сыһыанын, өрүү үөрэ-көтө сылдьарын эбэн кэбистэххэ, үтүөкэн киһи кэм толору матириэтэ тахсыаҕа.

Дьэ маннык дьон туһунан кэпсиэххэ, холобур туттуохха сөп. Киинэ үлэһитин хамнаһа, биллэрин курдук, дуона суоҕа, билигин да оннук. Ону үлэҕэ бэринииттэн, сүрэҕиннэн бэлэһинэн, өрүү үтүөҕэ тардыстыытынан биллэрбэккэ өрө охсон, бүгүҥҥү чиэстээх, дьоһуннаах олоҕор кэллэ. Иннокентий Иванович — улахан ыал, хаһаайыстыба аҕата, баһылыга, дьон-сэргэ саҥаларэр, кэрэхсиир үлэһитэ.

С. ДАНИЛОВ.

Дьиэ кэргэн: маны бил, туһан

ОҔОҔО ТӨЛӨНӨР ПОСОБИЕЛАР

[illegible] Оҕо төрөөтөҕүнэ биир төгүллээх уонна ый аайы төлөнөр пособиелар.

1. Оҕоломмут дьиэ кэргэҥҥэ хамнас саамай кыра кээмэйин үс төгүл кээмэйдээх көмө оҥоһуллар. Ос-[illegible] өлбүт оҕо төрөөтөҕүнэ, бу харчы көрүллүбэт.

II. Соҕотох ийэлэргэ государственнай пособие

2. Бу государственнай пособие соҕотох ийэҕэ (кэргэнэ суох) оҕолоро төрөөбүттэрин туһунан свидетельстволарыгар аҕаларын туһунан сибидиэнньэ суруллубатах эбэтэр бэрэдэк быһыытынан ийэтиттэн суруллубут түбэлтэтигэр төлөнөр.

Пособие оҕдообо аҕаларга, ийэлэргэ, оҕолоругар иитээччилэрин сүтэрбиттэрин иһин эбэтэр социальнай пенсияны ылбат буоллахтарына, эмиэ төлөнөр.

Пособие оҕо 16 сааһын (стипендия ылбат үөрэнээччи 18 сааһын) туолуор диэри төлөнүөхтээх.

3. Соҕотох ийэ оҕолорун бары бэрэдэгин туһунан туран опекуҥҥа эбэтэр попечительгэ ииттэрэ биэрэр түбэлтэҕэ (ийэ өллөҕүнэ, ыарыйдаҕына эбэтэр атын да биричиинэттэн) киһилэргэ анаммыт государственнай пособие опекуҥҥа (попечительгэ) төлөнөр.

4. Эргэ тахса сылдьыбыт дьахтарга соҕотох ийэҕэ көрүллэр пособие эргэ тахсыан иннинэ эбэтэр эриттэн арахсыытын, эрэ өлбүтүн эбэтэр сураҕа суох сүппүтүн билиниллибитин кэнниттэн атын киһиттэн төрөппүт оҕолоругар, төлөөһүн туһунан бэрэдэк быһыытынан суруллубут буоллаҕына төлөнөр.

5. Соҕотох ийэ эргэ тахсар түбэлтэтигэр урут төрөппүт оҕолоругар государственнай пособиены ылар быраабын сүтэрбэт.

6. Соҕотох ийэ пенсия эбэтэр алимент ылар оҕолоругар государственнай пособие төлөммөт. Ийэ оҕоломмут киһитэ аҕа быһыытынан билиниллибит эбэтэр оҕо иитимньигэ бэриллибит буоллаҕына эмиэ.

7. Ийэ оҕолорун аҕатыгар сокуон быһыытынан эргэ тахсыбатах эрээри бииргэ олорор, биир хаһаайыстыбалаах уонна оҕолорун бииргэ иитэр түбэлтэтигэр соҕотох ийэҕэ анаммыт государственнай пособиены ылар быраабa суох. Бу дьахтар оҕолорун аҕатыгар эргэ тахсыытын регистрациялатааҕына, ниниттэн төрөппүт оҕолоругар пособие анаммат уонна төлөммөт.

8. Өскөтүн эрэ суох дьахтар төрөөһүн туһунан суруйуу кинигэтигэр иитэ ылбыт оҕотугар ийэ быһыытынан киллэриллибит буоллаҕына, киниэхэ соҕотох ийэҕэ төлөнөр пособие ийэ быһыытынан суруллубут ыйыттан төлөнөр.

III. Пособиены ханна анатыахха.

9. Оҕо төрөөтөҕүнэ биир төгүллээх уонна ый аайы төлөнөр пособиены анатарга сайабылыанньаны ийэ (опекун) үлэлиир (үөрэнэр, сулууспалыыр) сиригэр түһэриллэр. Оттон ийэ (опекун) үлэлээбэт да, үөрэммэт да түбэлтэтигэр — аҕалара үлэлиир сиригэр. Өскөтүн төрөппүттэр (опекун) үлэлээбэт да, үөрэммэт да буоллахтарына, бу этиллэр пособиелары анатар туһунан сайабылыанньа оҕо төрөппүттэрин кытта олорор сиригэр социальнай хааччыйыы оройуоннааҕы (куораттааҕы) отделыгар, нэһилиэк эбэтэр бөһүөлэк Сэбиэтин сиригэр-уотугар олорор буоллаҕына — народнай депутаттар нэһилиэктээҕи, бөһүөлэктээҕи Сэбиэттэрин ситэриилээх комитеттарыгар түһэриллэр.

Соҕотох ийэҕэ государственнай пособиены анатар туһунан сайабылыанньа ийэ олорор сирин социальнай хааччыйыыга оройуоннааҕы (куораттааҕы) отделыгар, народнай депутаттар нэһилиэктээҕи, бөһүөлэктээҕи Сэбиэттэрин сиригэр-уотугар олорор буоллаҕына — народнай депутаттар Сэбиэттэрин ситэриилээх комитеттарыгар түһэриллэр.

10. Пособие анатарга көрдөһөөччү маннык докумуоннары бэлэмниэхтээх:

1. оҕо төрөөтөҕүнэ биир төгүллээх оҥоһуллар көмөҕө — пособие ыларга анаан ЗАГС органнара биэрбит оҕо төрөөһүнүн туһунан справка;

2. ый аайы төлөнөр пособиеҕа:

— оҕо төрөөһүнүн туһунан свидетельство копията;

3. соҕотох ийэлэргэ анаммыт государственнай пособиеҕа:

— оҕо төрөөһүнүн туһунан свидетельство копията;

— оҕо свидетельствотыгар аҕатын туһунан дааннай туохха олоҕуран киллэриллибитин туһунан ЗАГС органын справката;

— оҕо ийэтин кытта бииргэ олоробун туһунан ийэ олорор сиригэр народнай депутаттар олохтоох Сэбиэттэрин ситэриилээх комитетын эбэтэр ЖЭК биэрбит справката;

— оҕо дьиэтигэр (оскуола-интернакка) иитиллибит соҕотох ийэлэр (оҕолоругар иитээччитин сүтэрбитин иһин эбэтэр социальнай пенсияны ылбат оҕдообо ийэлэр уонна аҕалар) — оннук учреждениеҕа иитиллибиттэрин уонна үөрэммиттэрин бигэргэтэр справканы.

Опекун (попечитель) пособие анатар туһунан сайабылыанньаҕа народнай депутаттар оройуоннааҕы, куораттааҕы, бөһүөлэктээҕи эбэтэр нэһилиэктээҕи Сэбиэттэрин ситэриилээх комитетын опеканы (попечительствоны) олохтуур туһунан быһаарыытыттан выписка сыһыарыахтаах.

11. Пособиены анатарга наадалаах докумуоннар бэрэдэк быһыытынан бигэргэтиллибит копияларын эмиэ түһэриэххэ сөп.

IV. Государственнай пособиелары анааһын

12. Оҕо төрөөтөҕүнэ оҥоһуллар биир төгүллээх көмөнү уонна ый аайы төлөнөр пособиены анааһыны төрөппүттэртэн биирдэстэрин (опекун) үлэлиир (үөрэнэр, сулууспалыыр) сиригэр предприятие, тэрилтэ салалтатын представителиттэн (комиссия председателэ), ылаабынай (старшай) бухгалтертан уонна профком представителиттэн турар, оҕолорго пособиены анаар комиссия быһаарар.

Соҕотох ийэлэргэ көрүллэр государственнай пособиены уонна үлэлээбэт (үөрэммэт, сулууспалаабат) төрөппүттэрдээх (опекуннаах) оҕолорго пособиелары народнай депутаттар оройуоннааҕы, куораттааҕы Сэбиэттэрэ оҕолорго пособиены анааһыҥҥа тэрийэр комиссиялара аныыллар.

13. Оҕо төрөөтөҕүнэ оҥоһуллар биир төгүллээх көмө көрдөһүү оҕо төрөөбүтүн кэннэ 6 ыйы аһарбакка киирбит буоллаҕына төлөнөр. Ый аайы төлөнөр пособие көрдөһөөччү маннык пособиены туһанар быраабтаммыт күнүттэн 6 ыйы аһарбакка сайабылыанньа киллэрбит буоллаҕына ананар. Өскөтө 6 ыйтан ордук кэм ааспыт буоллаҕына, пособие анатар туһунан сайабылыанньа уонна бары наадалаах докумуоннар киирбит ыйдарыгар оҕо хас ыйдаммытыттан, сааһыттан тутулуга суох, ол ааспыт кэмтэн алта эрэ ыйыгар пособие ааҕыллан төлөнөр. Оттон салгыы — бэрэдэк быһыытынан төлөнөр.

14. Оҕотун аҕатын кытта оҕо төрөөбүтүн кэннэ бииргэ олорбот соҕотох ийэҕэ государственнай пособие бары наадалаах докумуоннары кытары сайабылыанньа түһэрбит ыйыттан саҕалаан төлөнөр.

V. Пособиелары төлөөһүн

15. Оҕо төрөөтөҕүнэ оҥоһуллар биир төгүллээх көмөнү уонна ый аайы төлөнөр пособиены үлэлиир төрөппүккэ (опекуҥҥа) үлэлиир сиригэр (үөрэнэр, сулууспалыыр сиригэр) салалта төлүүр.

Соҕотох ийэлэргэ государственнай пособиены уонна үлэлээбэт (үөрэммэт, сулууспалаабат) төрөппүттэрдээх (опекуннардаах) оҕолорго көрүллэр пособиелары социальнай хааччыйыы органнара төлүүллэр.

16. Ый аайы төлөнөр уонна соҕотох ийэлэргэ государственнай пособиелар ааһан эрэр ыйга утары төлөнөн иһиэхтээхтэр.

17. Пособиены ылааччы атын үлэҕэ көстөҕүнэ, урукку үлэлээбит сиригэр төлөөбүр тохтотуллар уонна тохтообут кэмиттэн салгыы саҥа үлэтигэр төлөнөр.

Үлэһит уурайбыт тэрилтэтэ, кини сайабылыанньатынан саҥа үлэлиир сиригэр пособие ханнык ыйга толору төлөммүтүн ыйан туран, пособие анаммыт дьыалатын ыытар.

Ийэ үлэттэн (үөрэхтэн, сулууспаттан) барар түбэлтэтигэр дьыала (кини сайабылыанньатынан) аҕа үлэлиир (үөрэнэр, сулууспалыыр) тэрилтэтигэр ыытыллар, оттон ийэ соҕотох буоллаҕына — социальнай хааччыйыы отделыгар. Онно пособиелары анаар комиссия көрүүтүн кэннэ пособие салгыы төлөнөр.

Үлэлээбэт ийэлээх ыал аҕалара атын үлэҕэ көстөҕүнэ, пособие эмиэ итинник бэрэдэгинэн салгыы төлөнөр.

18. Ананан баран кэмигэр ылыллыбатах пособиелар ылыахтаах киһи харчытын ыла кэлбит ыйыгар диэри ааспыт үс сылга толору төлөнүөллэр. Онтон ордук ааспыт кэмнэ төлөммөт.

Пособиены анныахтаах уонна төлүөхтээх орган буруйунан кэмигэр төлөммөтөх суума, төһө да кэм ааһан, хааччаҕа суох толору төлөнүөхтээх.

Бу түбэлтэлэргэ мунньуллубут суума биирдэ төлөнөр.

19. Оҕо учреждениетыгар государство толору хааччыйыытыгар олорбут кэмнэригэр оҕолорго пособие төлөммөт.

20. Пособие төлөөһүнүн тохтотор эбэтэр тохтотон баран салгыы төлүүр балаһыанньа (оҕону иитэ ылыы, аҕа буолууну бигэргэтии, оҕо өлүүтэ о. д. а.) үөскээтэҕинэ, бу балаһыанньа үөскээбит ыйын кэнниттэн кэлэр ыйтан ыла пособиены төлөөһүн тохтотуллар эбэтэр салгыы төлөнөр.

21. Пособие төлөбүрүгэр дьайар уларыйыылар туһунан пособие ылааччылар бары сөптөөх комиссияларга эбэтэр социальнай хааччыйыы органнарыгар иһитиннэриэхтээхтэр.

Оҕо аҕата бигэргэтиллиннэҕинэ уонна оҕо төрөөбүтүн туһунан суруккa аҕатын туһунан сибидиэнньэ киллэриллиннэҕинэ, ЗАГС органнара ол уларыйыы туһунан ийэ олорор сирин социальнай хааччыйыыга органыгар биллэриэхтээхтэр.

22. Пособие ылааччы бэрэдэгэ кэһэн туран (сыыһа сибидиэнньэлээх докумуоннары түһэрэн, пособие төлөбүрүгэр дьайар уларыйыылары кистээн) ордук сууманы ылбыт буоллаҕына, ол суума сөптөөх комиссия быһаарыытынан ый аайы пособие кээмэйиттэн 20-тэн ордуга суох бырыһыан тутуллан төлөнөр.

(«Саха сирэ» хаһыаттан).

СОЛБУЙААЧЧЫЛАР УОННА КӨМӨЛӨҺӨӨЧЧҮЛЭР

Чырыдаайыга сайын ахсын Болтоҥоттон «Аргыс» ферма таҕсан сайылыыр. Манна ферма старшайа арендатор Марфа Михайловна Слепцова 18 тиҥэһэни ыырайдэриттэн буоһайдаан, буоһатан үүтүрдүүгэ үлэлээн сылдьар. Кини билигин уоппускаҕа баран, ынахтарын опыттаах ыанньыксыт Анна Дмитриевна Соловьева туппут.

— Манна биэс ыанньыксыт үлэлиир. Күҥҥэ иккитэ ыыбыт. Титиикпит кыараҕас. Эргэ титиигэ муосталаан, онно үс ыанньыксыт көһүө этэ да, мотор көстүбэккэ бары бииргэ симиллэн турабыт. Онон дэг-оһол да тахсар. Кэлгиирбит буоллар үстэ ыаһыҥҥа киирэр баҕалаахпыт, — диир старшайдара.

Бу ардахтар кэнниллэриттэн үүттэрэ кыралаан эбиллибит. Онон саналара бөҕөх.

Фермаҕа орто оскуоланы бүтэрбит уолаттар тахсан үлэлээн ыктаабыттар. Билигин Ефремов Аркадийтан уратылар үөрэх туттарса барбыттар. Үлэ-хамнас туһунан ыйыытыга Аркадий ыйга 10 тыһыынча солк. аахсарын, оптуката сарсыардаттан эрдэлээн, киэһэтин хойутаан үлэлиир дьоҥҥо кыратын ахтар.

Коллективка иллээх дьиэ кэргэниилэр баллар. Холобур, Анна Дмитриевна 17-лээҕиттэн ыанньыксыттаан, кэргэнинээн 3 уол, 3 кыыс оҕолонон ньир-бааччы олорор. Орто кыыс Лена ыанньыксыттаан баран СГУ-га үөрэх туттарса киирбит. Кини ынахтарын эдьиийэ Люба көрөр-истэр. Кини СГУ саха филологиятын уонна культуратын факультетыгар учуутал идэтигэр иккис сылын ситэйиилээхтик үөрэнэр, сайыҥҥы сынньалаҥын туһалаахтык атаарар. Соловьевтар улахан уоллара ыал буолан, Анна Дмитриевна сиэн көтөҕөр чиэскэ тиксибит.

Ийэ барахсан оҕолоро үөрэхтэнэн, кыһа-хара буолуохтарын баҕарар. Бэйэтин курдук саастарын тухары биир хотону эрэ, ыаҕы эрэ маныахтарын сөбүлээбэт. Аҕалара совхозка уһуннук тракториистаан, суоппардаан үтүө үлэһитинэн биллэр. Петр Петрович билигин Субуруускай аатынан совхоз киладчигынан үлэлии сылдьар.

Үүт туттааччынан уонна балтыларыгар көмөлөһөөччүнэн бухгалтер идэлээх Сахалена Слепцова быстах үлэлиир. Субу күннэргэ 90-ча ынахтан күҥҥэ орто тутан 7—8 центнер үүтү ыыллар. Ону кэмигэр молоковоз таһар, онон үүт ас буорту буолуута, аһыйыыта таҕаарыллыбат. Манна көмөлөһөөччүлэринэн, солбуйааччыларынан оскуола оҕолоро үлэлииллэр. Литвинцева Устаны балта Валя быстах кэмҥэ солбуйар. Крыловтар Сережа, Алеша көмөлөһөөччүлэр. Оҕолор иллэҥ кэмнэригэр теннистээн, сороҕор волейболлаан ылаллар.

Сотору буолбата үүт таһар массыына бириэмэ кэллэ. Кыра наадаларбытын быһаарсан баран, «абырааллаах» массыына хаһаайыныттан Михаил Боярович Поповтан хас сайылыкка сылдьарын, үүтү ханна таһарын ыйыталастым.

— Чырыдаайы, Лаҥкыны, Иһэрдээх, Буор Ураһа сайылыктарын үүттэрин Кыыдалга киллэрэбит. Онно буһаран-хатаран суогэйинэн Чурапчыга киллэрэбит. Суолбутун оҥорбокко эрэйдэтиллэр, — диир шофер.

Совхоз биир сайылыгын күннээҕи түбүгэ, үлэтэ хамнаһа итинник курдук биир күрүс ааһар. Ол эрээри старшайдарын салалтатынан оҕолор туһааннаах эбээһинэстэрин үөрэ-көтө, иэ сүрэхтэриттэн кыһаннан толороллорун астына көрөҕүн.

Н. МОНАСТЫРЕВ.

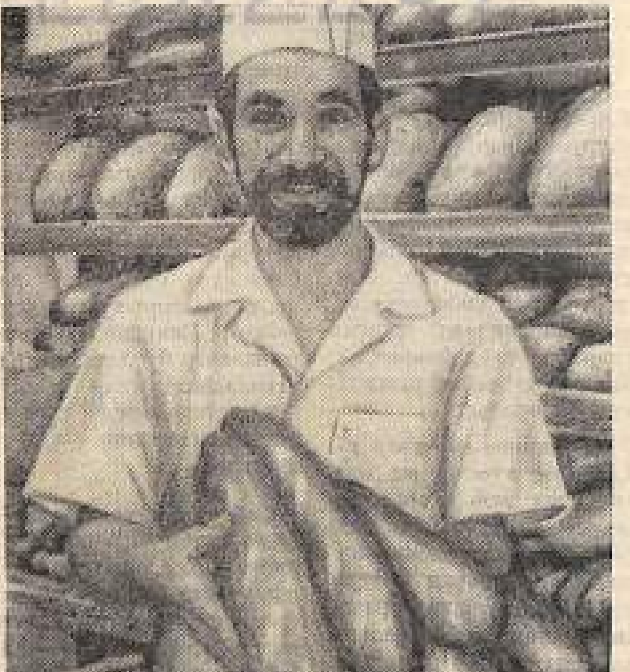

«Килиэп — барыга баһа-лык» диэн бэргэн этии баар. Билигин килиэп биллэрдик ыараата. Сорох атын дойдуларга сыаната онус үрдүк. Холобур, Финляндияҕа ханнык да ҕаны элэктроннай чаһы-таа ҕар ыарахан, Германияҕа сыаналанарынааҕар 2,5 төгүл үрдүк, быһата, Арҕаа Европаҕа саамай ыарахаттара.

Снимоккa: килиэп ыаҕа-һыыннагар.

ССТА фотохроникатa.

Сынньалаҥҥа
САХАЛЫЫ САҤАРЫАХ

Кэлин сылларга от үлэтигэр оҕо-уруу, дьахтар айах кыттара улам аҕыйаабыта. Онон да буолуо үгүс дьон оннo, от үлэтигэр сыһыаннаан туттуллар тыллар суолталарын билбэттэр. Бэйэбит төрөөбүт тылбытынан ноҥуолук, кэрэтик саҥарыаҕыҥ диэн аҕыйах тыл өйдөбүлүн биэрэбит.

Өлбүгэ—уллаһыкка тиксэр өлүү ходуһа (сороҕор күрүө диэллэр). 300—400 бутул тахсар тыа. Суоттаһан быһаллар.

Отуос—ходуһаны бастаан хайа охсон барыыны отуос тиэйи диэллэр. Охсооччу отуоһун бэйэтин кыаҕар сөп түбэһиннэрэн оҥостор. Күүлэйгэ отуоһу бастыыр охсооччу таһаарар.

Оҕурҕан—отчут күнүскү аһылыгы, сынньалаҥы.

Өлөг—уулаах сиргэ эбэлэр күөл кытыыларыгар үүнэр кэбох сыллаах кубархай төбөлөөх от.

Хадьымал—оту оҕустахха, бурдуту быстахха, сир кырсыгар ордон хаалар умнастар.

Субуу, субурҕаа—охсуллубут оту бугуллуох иннинэ уһун синньигэс тына мунньуу.

Угаайы—сайыҥҥы от сыарҕалыттар бииргэ тиэйиллэр от.

Дьиэ (от дьиэтэ)—от сытыйбатын диэн кэбиһиллээх от анныгар сиэ оҥорон баран ыраас оргүтүн маһы хардарыы уурталаан оҥорбут олох.

Кыыһардай—түөрт муннуктаах толору түстээх улахан кэбиһиллээх от.

Түс—кэбиһиллибит от үрдүн чөмчөгөрө. Үчүгэйдик түстэммит от самыырга сытыйбат.

Чомой—атырдьах салаата.

Хотуур моҕойо—хотуур төбөтө, уһуга.

М. ПОПОВА.

Сиэрдээх буолуохха
КӨЛБӨРҮТҮМҮӨХХЭ

Хоту оройуоннарга көһөрүүгэ сылдьыбыттарга туох чэпчэтиилэр оҥоруллуохтаахтарын туһунан элбэхтик суруйаллар, муннаран ыйыталастахха «баҕа ингибэт, уу тэстибэт» гына эппиэттииллэр. Хомойуох иһин дьиҥнээх дьыалатыгар оннук буолбатах. Холобур, оттук мастыттар телефону туһаныыга төлөбүргэ чэпчэтиилэр баар буолуохтааҕа тоҕо эрэ көстүбэт. Биир чахчыны аҕалабын. Оттук мастың кэрдиилэрин быйыл олунньуга Дириҥнээҕи лесничество үлэһититтэн И. П. Флегонтовтан ойуур билиэтэ ылаары тиийбитим. Онно кини «билиэт сыанатын толору элабын, аҥарын олохтоох сельсовет эйиэхэ төлүөхтээх» диэбитэ.

Тэҥнэһиэм дуо, ыллыбым диэ. Кэлин сельсовет бухгалтериятыгар тиийэн ойуур хаһаайыстыбатын үлэһитэ туох диэбитин хатылаан туран, биллэтим сыанатын аҥарын төлүүллэригэр туруорсубутум. Онуоха дьонум ытыстарын ыһыктаабыттара, харчылара суоҕун туһунан эппиттэрэ. Мэлийдэҕим ол. Телефонунан туһаныыга көһөрүү кыттыылаахтарыгар тоҕо чэпчэтиини көрүллүбэтэй? Итиилэри биһиэхэҕэ ким, чуолкайдык быһааран биэрэрий?

Т. СОКОЛЬНИКОВ.

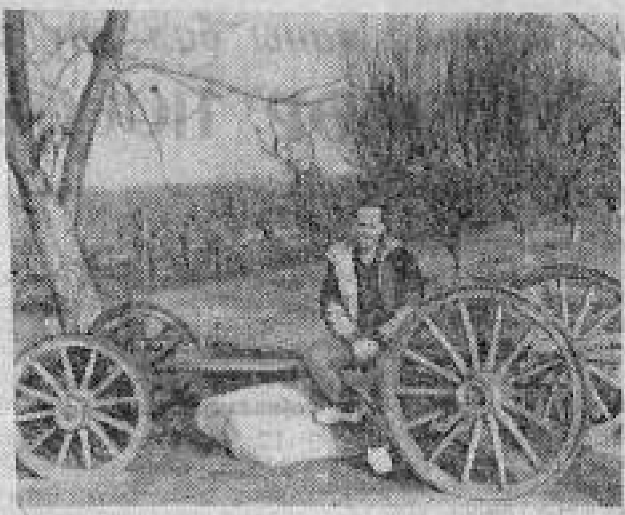

АХШ арҕаа өртүгэр баар Америка Фресно куората 1854 сыллааххa төрүттэммитэ. Бүгүн манна 300 тыһыынчаттан тахса киһи олорор. Куорат казахтар Джамбулларын кытта биир параллелыга олорор. Бу олус үчүгэй климатическай усуулуобуйалаах кыраай, кыһын олох буолбатын курдук, салгына сылаас, эргиччи биир тэҥ температураҕа турар. Фресно Америка бары куораттарын курдук халлааҥҥа харбаспат дьиэлэрдээх. Биир этээстээх дьиэлэрдээх Фресно куорат саамай киэҥинэн буолар. Манна баар хонтууралара, отеллар, маҕаһыыннар, ресторанннар бааллар. Куорат бэйэтэ филармониялаах, театрдааҕ, поопаркалаах, үс стадионнаах, элбэх ахсааннаах кинотеатрдаах, паркалаах. Фресноҕа сүүстэн тахса национальностар представителлэрэ олороллор. Оҥу католическай храм, мусульманнар мэчиэттэрэ, нууччалар православнай таҥараларын дьиэтэ бааллара дьаҕына толору көрөһөллөр.

Американецтар кыраһыабай уһаайбалаах, элбэх этаастаах туһунан турар дьиэлэри сөбүлүүллэр. Итиинэк туспа уһаайбалаах бииргэ дьиэлэр хайаан даҕаны бассейннардаах буолаллар. Киниэр комфортабельнайдар уонна олорорго олус табыгастаахтар. Тас костүүлэрэ иһи харанан ордук быраҕыллыбатыа, араас дьикти ойуулардаах бичиктэрдээх, күөҕүнэн чэлгийэ олорор үүнээйи мастардаах. Олор бары холбоһоннор куораты кэрэ костүүлүүллэр, чаҕылхай көрүҥнүүллэр.

Фресно куорат куннэлээҕин биэс сылга болдьохтоох талыллыбыт мэр салайар. Кини ылыммыт быһаарыыларын суд дьыала көтүрэр быраабтаах. Ити дуоһунас кинини уйатын тухары бэриллэр. Сүүт Америка Холбоһуктаах Штаттарын конституциятыгар олоҕуран үлэлиир, кинилэхэ тирэҕирэр.

Снимокка: фермер Роберт Петерсон. Үлэни таптыыр Америка фермердэрэ Калифорния кумахтаах хочолорун АХШ саамай байаннаах аграрнай кыраайыгар кубулуттулар. Кыһын кэлбэт буолан сылга үүнүүнү хаста даҕаны хомуйуохтарын сөп.

В. Сутулов фотота. (ИТАР—ССТА).

Эҕэрдэлиибит!

Норуот үөрэҕириитин оройуоннааҕы управлениета уонна профсоюз райкома, спортивнай интернат-оскуола коллектива педагогическай үлэ ветераныгар, норуот үөрэҕириитин туйгунугар, Саха Республикатын үтүөлээх тренерин ПОСТНИКОВ Константин Сергеевичы 60 сааһа туолбутунан итиитик, истиҥник эҕэрдэлииллэр. Киниэхэ чэгиэн доруобуйаны, өссө даҕаны айымньылаах үлэни, дьиэ-кэргэттэригэр дьолу-соргуну баҕараллар.

x x x

Күндүтүк саныыр кэргэммин, аҕабытын, күтүөппүтүн НОВГОРОДОВ Андрей Андреевичы төрөөбүтэ үйэ аҥардаах юбилейынан итиитик, истиҥник эҕэрдэлиибит. Өссө дьоллоох уһун олоҕу, элбэх үөрүүнү-көтүүнү, төрөөбүт нэһилиэгиҥ өссө чэчириир сайдарыгар ахсаабат күүскүн-кыаххын уурарыгар баҕарабыт.

Кэргэниҥ, оҕолоруҥ, Местниковтар. Слепцовтар.

x x x

Ытыктыыр уонна таптыыр аҕабытын, эһэбитин, күтүөппүтүн ПЕСТЕРЕВ Василий Петровичы, күн-күбэй ийэбитин, эбэбитин, эдьиийбэтин ПЕСТЕРЕВА Елена Петровнаны ыал буолан алаһа дьиэни тэриммиккит, ыал уотун оттубуккут 40 сылынан итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит. Өссө уһун сылларга эйэлээхтик олоруоххутугар, чэгиэн-чэбдик сылдьаргытыгар, ырыаннар тыыныгар хаарыйтарбаккытыгар биһиэхэ барыбытыгар уһун сылларга күүс-көмө, тирэх, сүбэ-аһа буоларгытыгар, биһиги уонна сиэннэргитин мэлдьи үөрдэ-көтүтэ сылдьаргытыгар баҕарабыт.

Дириҥҥэ оҕолоргут Дьячковскайдар, Пестеревтэр, Дьокуускайтан Новгородовтар, кыыскыт Анастасия, Майаттан Новгородовтар, Чурапчыттан Диодоровтар, Чепаловтар уонна 17 сиэнньэргит.

x x x

Өр кэмнэргэ бииргэ, өйдөһөн, сөбүлэһэн, сүбэлэһэн, хардарыта көмөлөсүһэн эн-мин дэһэн үлэлээбит, үтүө-судургу санаалаах эҕэдэс майгылаах, кинематография туйгунун, биһиги даҕаны үлэ үөһүгэр сылдьар табарыспытын БУРЦЕВ Иннокентий Ивановичы төрөөбүтэ үйэ аҥардаах юбилейынан истиҥник эҕэрдэлиибит. Бэйэтигэр уонна дьиэ кэргэттэригэр уһун дьоллоох олоҕу, чэгиэн доруобуйаны, үлэҕэ-хамнаска ситиһиилэри баҕарабыт. Эдэрдэргэ үтүө сүбэһит, эрэллээх табаарыс буол.

Киинэ үлэтин ветераннара Николай Петрович Кондратьев, Иннокентий Дмитриевич Егоров.

◆ Доруобуйа мунньуга ◆

ТРИХИНЕЛЛЕЗ

Киһи доруобай буолуута киһи туту аһылыктан быһаччы сибээстээх. Онон оҕуруот аһын үүнээйигэ, тэллэйи бэлэмнээһиҥҥэ, сибиинньэни, кууруссаны иитиигэ, о. д. а. ирдэниллэр көрдөбүллэр толору тутуһуллуохтаахтар. Итилэртэн биир сибиинньэ иитэр биирдиилээн дьоҥҥо уонна көмө хаһаайыстыбаларга туһаайан тохтуохпун баҕарабын.

Сибиинньэ оҥу тэҕэ таһах, эһэ, куоска, ыт трихинеллез диэн кутталлаах ыарыынан сутуйуохтарын сөп. Ол иһин сибиинньэни өлөрөн баран этин хайаан да ветбаклабораторияҕа анализка аҕалыллыахтаах. Өссө өлөрүөх иннинэ вет-үлэһитин ыҥыран сибиинньэ доруобайын туһунан ыйыыраанна ылыллыахтаах. Ити кэнниттэн этин анализка туттараллар. Онуоха сибиинньэ былчыҥнарыттан эбэтэр баһык этиттэн 200-г итэҕэһэ суоҕу ылыллар. Бу булчуттарга эмиэ сыһыаннаах. Эриэн тэрилтэлэрэ ветеринарнай ыспыраапката суох сибиинньэ да, кыыл да этин туттуо суохтаахтар. Биирдиилээн дьон атыылыыр буоллахтарына атыылааччылар киниттэн ветеринарнай ыспыраапканы ирдиир быраабтаахтар.

Сибиинньэ трихинеллеһинэн ыарыйдаҕына, 2—4 хонон баран уоһүрэр, температурата үрдүүр, хотуолуон сөп. Личинка хаан [illegible] тарҕанан былчыҥнарга ыалдьаллар, халтаһалара иһэр. Өскөтүн киһи ыарыйдаҕына эмиэ температурата үрдүүр, иһэ быһыта тыытар, былчыҥнара ыалдьар, сирэйэ иһэр. Трихинеллез кыайан эмтэммэт. Онон сэрэхтээх буолуу уһулуччу наадалаах. Ол иһин оскотун сибиинньэ этиттэн трихинеллез личинкалара көһүннэхтэринэ хаһаайын эти барытын уматара буолуохтаах.

Сорохтор ыалдьан, эһэйэн өлбүт сибиинньэ этин аһылыкка туһанарбыт дуу, суоҕа дуу диэн бэркэ мунаараачылар. Оннук түбэлтэҕэ сибиинньэ ис органнарыттан (сүрэх, быар, таал, бүөр) уонна этиттэн ылан лабораторияҕа анализка аҕалыллыахтаах. Кини сөптөөх түмүгү биэрэр.

С. КРЮКОВА,
ветврач.

ҮӨРЭХХЭ ЫҤЫРАБЫТ

2 №-дээх ЯПУ музыкальнай отделениета уопсай үөрэхтээһин оскуолаларыгар ырыа уонна музыка учууталларын, оҕо садтарыгар музыкальнай салайааччылары бэлэмниир. Манна 9 кылаас кэнниттэн киирэллэр, үөрэнии болдьоҕо 4 сыл.

Оттон 11 кылааһы бүтэрбиттэри саха оскуолаларыгар ырыа уонна музыка учууталларын, оҕо садтарыгар саха фольклорун салайааччыларын бэлэмнээһиҥҥэ ылар. Үөрэнии болдьоҕо үс сыл.

Музыкальнай отделение преподавателэ Венера Семеновна Сафронова салайааччылаах анаалааах комиссия биһиги оройуоммут киинигэр кэллэ. Киирээхтэрин баҕалаахтар от ыйын 20 күнүгэр РУНО-ҕа мустуҥ, билсиҥ.

Оройуоннааҕы үөрэх управлениета.

Тэрилтэлэр салайааччыларын, бухгалтердарын истиилэригэр уонна туһаныыларыгар

Саха Республикатын Үрдүкү Сэбиэтэ 1992 сыл бэс ыйын 26 күнүгэр таһаарбыт нолуоктары туттууга тариф саамай кыра ставкатын туттуу» туһунан уураҕар олоҕуран нолуоктарга оройуоннааҕы инспекция биллэрэр:

биирдиилээн дьонтон подоходнай, нэһилиэстибэ уонна бэлэхтээһин быһыытынан бэриллэр баайтан-дуолтан уонна да атын олохтоох нолуоктары уонна хомуурдары ааҕыыга Саха Республикатын сиригэр уотугар олохтоммут. Үрдүкү Сэбиэтинэн бигэргэммит тариф саамай кыра ыйдааҕы ставкатын 1260 солк. 1992 сыл муус устар 1 күнүттэн туттарга.

Оройуоннааҕы санэпидстанцияҕа кылаабынай бухгалтер наада. Үлэлиэн баҕалаахтар 21-279 № дээх телефонунан билсиһиэххитин сөп.

Администрация.

1987 сыллаахха Батарина Лена Григорьевна аатыгар бэриллибит В сериялаах 544701 №-дээх аттестат сүппүтүнэн дьиҥэ суоҕунан ааҕыллар.

Саһархайдыҥы сырдык, күрүҥ аҥноох, муоһа кыра дэлбинийиилээх, буутугар «Т» буукуба бэчээттээх бэс ыйын 24 күнүн эргин төрүөхтээх тиҥэһэ сүттэ. Ким ити сүөһүнү көрбүт маньыкаҕа Ойуунускай уул. 22 №-гэр эбэтэр 21-695 №-дээх телефонунан биллэриҥ.

Редакторы солб. М. Н. СИДОРОВА.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты «Саҥа олох»—Министерство печати и массовой информации Республики Саха (Якутия), Редакция, Местная администрация района, Районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—3362.

ЗАКАЗ № 85. Чурапчинская районная типография Мининформпечати Республики Саха (Якутия). с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».